

ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито сутність понять «праксеологія», «праксеологічний підхід». З'ясовано, що основою праксеологічного підходу є інтеграція знань та ефективної діяльності. Визначено мету та завдання праксеологічного підходу в процесі фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів ЗЗСО. З'ясовано, що фахова підготовка майбутніх учителів має бути цілеспрямованою, якісно спланованою відповідно до існуючих умов, продуктивною освітньою діяльністю з оптимально підібраними дієвими та доцільними методами, формами, засобами і технологіями навчання, орієнтованими на прогнозований ефективний результат, який закладено в освітньо-професійній програмі другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта. Окреслено функції праксеологічного підходу (системну, особистісно зорієнтовану, компетентнісну, понятійну, діяльнісну, технологічну та ін.). Виявлено, що праксеологічний підхід до організації фахової підготовки магістрів початкової освіти передбачає: запрошення фахівців-практиків до викладання навчальних дисциплін, проведення майстер-класів, воркшопів, участі у конференціях, вебінарах, круглих столах; укладання договорів про забезпечення бази педагогічної практики; тісна співпраця із стейкхолдерами; врахування при розробці освітніх програм вимог і потреб ринку праці. Враховуючи те, що Стандарт другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта – наразі не затверджено МОН України, тому фахову підготовку майбутніх вчителів початкових класів ЗЗСО в умовах праксеологічного підходу слід реалізувати, враховуючи вимоги діючого Професійного стандарту. Доведено, що праксеологічний підхід у фаховій підготовці передбачає успішно сформовані загальні та професійні компетентності, а також результати навчання, визначені освітньо-професійною програмою другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта. Виокремлено шляхи досягнення ефективності освітнього процесу, а відтак, підвищення якості вищої освіти.

Ключові слова: праксеологічний підхід, фахова підготовка, майбутні вчителі початкових класів ЗЗСО, ефективність, оптимальність, результативність, тренди в освіті, технології навчання.

Як констатують аналітики, вища освіта в умовах карантинних обмежень, воєнного стану, соціального дистанціювання стала менш якісною. Більшість випускників вітчизняних закладів вищої освіти виявляються не конкурентоспроможними на Європейському ринку праці. Відповідно, в умовах європейських та світових інтеграційних процесів особлива увага у вищій освіті приділяється перманентному підвищенню ефективності фахової підготовки шляхом її активізації, модернізації змісту освіти відповідно до сучасних викликів динамічного суспільства та актуальних вимог ринку праці. Важливою передумовою підвищення ефективності освітнього процесу в умовах магістратури ЗВО є праксеологічний підхід. Адже відомо, що праксеологія спрямована на результативну та продуктивну професійну підготовку майбутніх фахівців; на підвищення якості і престижу професійної освіти.

Значущість праксеологічного підходу у фаховій освіті підкреслюють вітчизняні та зарубіжні вчені. Серед них: О. Біляковська, Т. Котарбінський, В. Майборода, Є. Проварова, Л. Романишина, Є. Рябуха, В. Федотова та ін.

Мета статті: вивчити та дослідити особливості реалізації праксеологічного підходу в умовах фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів закладів загальної середньої освіти.

З'ясовано, що термін «праксеологія» походить від грец. «praxis» – дія, що буквально перекладається як «знання про дію». У науковий обіг поняття «праксеологія» ввів французький філософ А. Еспінас наприкінці ХІХ ст., запропонувавши окрему дисципліну про фактори підвищення ефективної та корисної дії. Згодом, у середині ХХ ст. польський філософ Т. Котарбінський видав «Трактат про хорошу роботу», який став основою формування праксеологічного підходу як способу аналізу та пояснення людської діяльності в контексті її ефективності, доцільності, раціональності. Таким чином, Т. Котарбінський визначив праксеологію як теорію ефективної організації людської діяльності [6].

З огляду на означене, сутність праксеологічного підходу до організації фахової підготовки магістрів початкової освіти полягає в пошуку, відборі та застосуванні в освітній практиці форм, методів, засобів, технологій навчання, необхідних для її здійснення з позицій категорій «ефективність», «продуктивність», «раціональність», «технологічність», «результативність».

В останні роки у провідних країнах світу (США, Канаді, Великій Британії) набуває популярності «рух ефективних шкіл», який має на меті дослідження проблем ефективності освітньої діяльності шкіл. Це вказує на актуальність застосування у фаховій підготовці майбутніх учителів початкових класів праксеологічного підходу [4].

Метою праксеологічного підходу в контексті досліджуваної проблеми є пошук та реалізація шляхів підвищення ефективності фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів ЗЗСО.

Першочергове завдання праксеологічного підходу в процесі фахової підготовки майбутніх учителів

початкових класів ЗЗСО полягає у вивченні та впровадженні необхідних знань задля ефективного формування загальних та спеціальних компетентностей, а відтак – досягнення результатів навчання, які закладено розробниками в освітньо-професійній програмі.

Для досягнення ефективності освітнього процесу, а відтак, підвищення якості вищої освіти необхідно забезпечити актуальний зміст фахової підготовки; формувати у здобувачів професійний та пізнавальний інтерес, кар'єрну мотивацію, ціннісні орієнтації; створити сприятливе, комфортне та безпечне інформаційно-освітнє середовище; чітко організувати самостійну та практичну діяльність здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти; створити умови для розвитку індивідуальної освітньої траєкторії майбутніх магістрів початкової освіти; дбати про підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників шляхом проходження стажування, формальної, неформальної та інформальної освіти; систематично аналізувати, моніторити, оцінювати й корегувати процес фахової підготовки на основі критеріїв ефективності; оптимально застосовувати в освітньому процесі методи, форми, засоби, технології навчання; активно впроваджувати освітні тренди у фахову підготовку майбутніх учителів початкових класів (інтегроване навчання, диджиталізація, асинхронне навчання, персоналізація, мікрівикладання, гейміфікація, сторітелінг тощо [5]).

Базовими категоріями праксеологічного підходу у фаховій освіті майбутнього вчителя початкових класів є ціль, завдання, план, інструментарій (метод, форма, засіб, технологія), оптимальний вибір, якість, раціональність, продуктивність, доцільність, дієвість, ефективність, результат [1]. Тобто фахова підготовка майбутніх учителів має бути цілеспрямованою, якісно спланованою відповідно до існуючих умов, продуктивною освітньою діяльністю з оптимально підібраними дієвими та доцільними методами, формами, засобами і технологіями навчання, орієнтованими на прогнозований ефективний результат, який закладено в освітньо-професійній програмі другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта. Професійний успіх випускника-вчителя початкових класів в умовах його трудової діяльності є післядією ефективної фахової підготовки у ЗВО.

В основі праксеологічного підходу щодо фахової підготовки лежить «програма дій», що впорядковує освітню діяльність науково-педагогічних працівників ЗВО та здобувачів вищої освіти, тобто їхні праксеологічні відносини [2], орієнтуючись на продуктивність, раціональність та ефективність.

Функціями праксеологічного підходу є: системна, особистісно зорієнтована, компетентнісна, понятійна, діяльнісна, технологічна та ін. Втілення означених функцій досліджуваного підходу сприяє реалізації основних його характеристик (ефективність, продуктивність, раціональність, оптимальність, доцільність, результативність).

Праксеологічний підхід до організації фахової підготовки магістрів початкової освіти передбачає: запрошення фахівців-практиків до викладання навчальних дисциплін, проведення майстер-класів, воркшопів, участі у конференціях, вебінарах, круглих столах; укладання договорів про забезпечення базами педагогічної практики; тісна співпраця із стейкхолдерами; врахування при розробці освітніх програм вимог і потреб ринку праці.

Враховуючи те, що Стандарт другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта – наразі не затверджено МОН України, тому фахову підготовку майбутніх учителів початкових класів ЗЗСО в умовах праксеологічного підходу слід реалізувати, враховуючи вимоги діючого Професійного стандарту [3]. У ньому визначено систему загальних (громадянська, культурна, соціальна, підприємницька, лідерська) та професійних компетентностей (мовно-комунікативна, предметно-методична, інформаційно-цифрова, психологічна, емоційно-етична, партнерська, інклюзивна, організаційна, здоров'язбережувальна, прогностична, проєктувальна, інноваційна, оцінювально-аналітична, рефлексивна та здатність до навчання впродовж життя [3]) сучасного вчителя початкових класів ЗЗСО. Успішно сформувати означені компетентності допоможе праксеологічний підхід.

У свою чергу, щоб випускник у майбутньому досяг професійного успіху на педагогічній ниві, необхідно готувати його до володіння та оптимального застосування інноваційних технологій навчання в умовах початкової освіти. Сьогодні особливо актуальними технологіями навчання молодших школярів є: здоров'язбережувальні, технології предметної інтеграції, інформаційно-цифрові технології, технології доповненої, віртуальної реальності та штучного інтелекту (AR, VR, AL), технології формування критичного мислення та розвитку творчої особистості, «перевернуте навчання», STEM-освіта, нейроосвіта, гейміфікація, сторітелінг тощо [7].

Також акцентуємо увагу на тому, що зміст професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів ЗЗСО за інноваційним компонентом з позицій праксеології повинен бути спрямованим не тільки на підготовку до профдіяльності за Типовими освітніми програмами Нової української школи, а й за затребуваними на освітньому ринку авторськими програмами, рекомендованими МОН України. Серед них: «Інтелект України» (науковий керівник І. Гавриш), «Світ чекає крилатих» (науковий керівник А. Цимбалару), «Росток» (науковий керівник Т. Пушкарьова), «Освітня програма за вальдорфською педагогікою» (автори Д. Косенко, О. Мезенцева), «Освітня програма за системою розвивального навчання» (автори І. Страгіна, Г. Захарова).

Праксеологічний підхід у фаховій підготовці передбачає успішно сформовані результати навчання. Актуальними для сучасного вчителя початкових класів ЗЗСО є: наявність спеціалізованих умінь та навичок щодо розв'язання проблем початкової освіти, необхідних для провадження інноваційної діяльності; здатність

вільно обговорювати результати професійної діяльності, досліджень та інноваційних проєктів у сфері початкової освіти державною та іноземною мовою; здатність створювати інноваційне інформаційно-освітнє середовище початкової школи; здатність організувати та управляти освітнім та виробничим процесами у сфері початкової освіти, налагоджувати співпрацю; здатність здійснювати супервізію, інтервізію, надавати педагогічну, психологічну, методичну допомогу учасникам освітнього процесу, організувати роботу інклюзивного класу; здатність об'єктивно оцінювати результати діяльності молодших школярів, проводити педагогічну експертизу, здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності.

Головними пріоритетами у фаховій підготовці в умовах змін та стрімкого суспільного розвитку стають адаптивність; здатність постійно вчитися новому й актуальному; зорієнтованість системи освіти на цифровізацію, інноваційність, здатність до партнерської взаємодії, комунікативні здібності, критичне мислення, креативність, стресостійкість, уміння взаємодіяти в реальному та віртуальному суспільному просторі [5, с. 139].

Отже, праксеологічний підхід у фаховій підготовці дає можливість спрогнозувати й реалізувати нове актуальне бачення результату цього процесу – не тільки сформованість загальних та професійних компетентностей, а й здатність і готовність майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності та вирішення ряду завдань, передбачених шкільною реформою, засади якої закладено в «Концепції Нової української школи». Праксеологічна спрямованість фахової підготовки збагачує освітній процес сучасними, актуальними та ефективними технологіями навчання, які орієнтують здобувачів на якісну та продуктивну в майбутньому педагогічну діяльність за рахунок оволодіння прийомами її раціоналізації. А саме: раціонального розподілу часу на різні види робіт на уроці; оптимально підібраних форм, методів, засобів, технологій відповідно до предмету, теми уроку; раціональної роботи з дидактичним матеріалом; раціональності у поєднанні теорії і практики задля реалізації навчальних завдань; раціональності у формуванні комфортного та безпечного освітнього середовища.

Перспективи подальших наукових розвідок щодо праксеологічного підходу у фаховій підготовці майбутніх учителів початкових класів ЗЗСО вбачаємо у вивченні досвіду європейських країн та виокремленні прогресивних ідей щодо досліджуваної проблеми.

Використана література:

1. Малихін А.О. Сутність і принципи праксеологічного підходу в методичній підготовці майбутнього вчителя технологій. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка*. 2014. № 3. С. 72–77.
2. Мельничук І.М. Формування професійної компетентності соціальних працівників у процесі поєднання практичної роботи студентів та інтерактивного навчання. *Вища освіта України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Соціологія. Психологія. Педагогіка». Тематичний випуск № 3. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»*. 2009. Додаток 4, том III (15). С. 259–266.
3. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України № 2736 від 23.12.2020. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=22469103-4e36-4d41-b1bf-288338b3c7fa&title=RestrProfesiinikhStandartiv> (дата звернення: 15.12.2022)
4. Швардак М.В. Сучасні методологічні підходи формування готовності майбутніх керівників закладів освіти до застосування технологій педагогічного менеджменту. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2020. № 5(336). С. 184–195.
5. Швардак М.В. Освітні тренди в умовах Нової української школи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Сер. 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. Вип. 89. С. 136–140.
6. Kotarbiński T. *Traktat o dobrej robocie*. Warszawa. Łódź-Wrocław, 1955. 360 s.
7. Zaporozhchenko T., Shvardak M., Stakhiv L., Kalyta N., Sadova I., & Illyash S. A Future Primary School Teacher Competence Building Model through Application of Innovative Technologies. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. 2022. № 14(4). P. 01–20.

References:

1. Malykhin A.O. (2014). Sutnist i pryntsypy prakseolohichnoho pidkhodu v metodychnii pidhotovtsi maibutnoho vchytelia tekhnolohii [The essence and principles of the praxeological approach in the methodical training of the future technology teacher]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. V. Hnatiuka. Ser. Pedahohika [Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after V. Hnatiuk. Series Pedagogy]*. № 3. P. 72–77. [in Ukrainian].
2. Melnychuk I.M. (2009). Formuvannia profesiinoini kompetentnosti sotsialnykh pratsivnykiv u protsesi poiednannia praktychnoi roboty studentiv ta interaktyvnoho navchannia [Formation of professional competence of social workers in the process of combining practical work of students and interactive learning]. *Vyshcha osvita Ukrainy. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya "Sotsiologhiia. Psykholohiia. Pedahohika" [Higher education of Ukraine. Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. Series "Sociology. Psychology. Pedagogy"]*. Tematychnyi vypusk № 3. "Vyshcha osvita Ukrainy u konteksti intehtratsii do yevropeiskoho osvithnoho prostoru". Dodatok 4, tom III (15). P. 259–266. [in Ukrainian].
3. Profesiinyi standart za profesiiami "Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity", "Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity", "Vchytel z pochatkovoї osvity (z dypломom molodshoho spetsialista)" [Professional standard for the professions "Teacher of primary classes of a general secondary education institution", "Teacher of a general secondary education institution", "Teacher of primary education (with junior specialist diploma)"] (2020). Nakaz Ministerstva rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy № 2736. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=22469103-4e36-4d41-b1bf-288338b3c7fa&title=RestrProfesiinikhStandartiv> [in Ukrainian].
4. Shvardak M.V. (2020) Suchasni metodolohichni pidkhody formuvannia hotovnosti maibutnix kerivnykiv zakladiv osvity do zas-

- tosuvannya tekhnologii pedahohichnoho menedzhmentu [Modern methodological approaches to the formation of the readiness of future heads of educational institutions to use pedagogical management technologies]. *Visnyk LNU imeni T. Shevchenka [Bulletin of T. Shevchenko LNU]*. № 5 (336). P. 184–195 [in Ukrainian].
5. Shvardak M.V. (2022). Osvitni trendy v umovakh Novoi ukrainskoi shkoly [Educational trends in the conditions of the New Ukrainian School]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. Drahomanova. Ser. 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy [Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. Drahomanova. Ser. 5. Pedagogical sciences: realities and prospects]*. Vyp. 89. P. 136-140 [in Ukrainian].
 6. Kotarbinski T. (1955). Traktat o dobrej robocie [Treatise on good work]. Warsaw [in Polish].
 7. Zaporozhchenko T., Shvardak M., Stakhiv L., Kalyta N., Sadova I., & Illyash S. (2022). A Future Primary School Teacher Competence Building Model through Application of Innovative Technologies. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. №14(4). P. 01–20 .

Shvardak M. Praxeological Approach In Professional Training of Future Teachers of Primary Grades of General Secondary Education Institutions

The article reveals the essence of the concepts “praxeology”, “praxeological approach”. It was found that the basis of the praxeological approach is the integration of knowledge and effective activity. The purpose and tasks of the praxeological approach in the process of professional training of future teachers of primary grades of primary schools are determined. It was found that the professional training of future teachers should be purposeful, qualitatively planned in accordance with the existing conditions, productive educational activity with optimally selected effective and expedient methods, forms, means and technologies of learning, oriented to the predicted effective result, which is embedded in the educational and professional program of the second (master's) level of higher education in the specialty 013 Elementary education. The functions of the praxeological approach (systemic, person-oriented, competence-based, conceptual, operational, technological, etc.) are outlined. It was found that the praxeological approach to the organization of professional training of masters of primary education involves: inviting practitioners to teach academic disciplines, conduct master classes, workshops, participate in conferences, webinars, round tables; conclusion of agreements on provision of pedagogical practice bases; close cooperation with stakeholders; taking into account the requirements and needs of the labor market when developing educational programs. Considering the fact that the Standard of the second (master's) level of higher education in the specialty 013 Primary education is currently not approved by the Ministry of Education and Culture of Ukraine, therefore, the professional training of future teachers of primary grades of primary schools in the conditions of a praxeological approach should be implemented, taking into account the requirements of the current Professional Standard. It has been proven that the praxeological approach in professional training involves successfully formed general and professional competences, as well as learning outcomes determined by the educational and professional program of the second (master's) level of higher education in the specialty 013 Primary education. Ways to achieve the effectiveness of the educational process, and therefore, to improve the quality of higher education, are highlighted.

Key words: praxeological approach, professional training, future teachers of elementary grades of special education, efficiency, optimality, effectiveness, trends in education, learning technologies.